

Aneks Programu profilaktyczno-wychowawczego dodany na podstawie rozporządzenia MEN z dnia 22.01.2018 zmieniającego rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej

Diagnoza w zakresie zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych.

Do postawienia diagnozy wykorzystano ankietę wśród wychowawców, uczniów. Rozmowy z wychowawcami, nauczycielami, uczniami i rodzicami oraz ciągłą obserwację.

1. Czynniki ryzyka

Czynniki ryzyka są to cechy zwiększające prawdopodobieństwo używania środków odurzających. Prawdopodobieństwo jest tym większe, im więcej jest czynników ryzyka, im bardziej są one szkodliwe oraz im dłużej trwa ich działanie.

Na zlecenie Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) australijscy specjaliści dokonali przeglądu kilkudziesięciu znaczących badań nad czynnikami ryzyka i chroniącymi przed problemowymi zachowaniami i zaburzeniami w obszarze zdrowia psychicznego u dzieci. Wybrano te czynniki, które powtarzały się w większości analizowanych badań i nazwano je czynnikami głównymi. Najistotniejsze czynniki ryzyka związane ze szkołą to:

- 1) Przemoc rówieśnicza;
- 2) Odrzucenie przez rówieśników;
- 3) Słaba więź ze szkołą;
- 4) Niedostateczne kierowanie własnym zachowaniem (brak kontroli);
- 5) Destrukcyjna grupa rówieśnicza;
- 6) Niepowodzenia szkolne.

W toku badania zagadnienia środków odurzających oraz czynników generujących ryzyko ich występowania, podzielić można te ostatnie na następujące grupy, w których to **poszczególne czynniki ryzyka** przedstawiają się następująco:

1. Sfera psychologiczna:

- 1) Nadmierna nieśmiałość, wrażliwość;
- 2) Chroniczne napięcie i niepokój;
- 3) Niska samoocena;
- 4) Brak odporności na stres i problemy;
- 5) Niski poziom asertywności.

2. Sfera rodzinna:

- 1) Brak wyraźnego i konsekwentnego systemu wychowawczego;
- 2) Niskie kompetencje rodziców w postępowaniu z dziećmi (brak reguł postępowania, niekonsekwencja);
- 3) Brak rygorów i kontroli lub bardzo surowa dyscyplina, nadopiekuńczość;
- 4) Wysoki poziom konfliktów w rodzinie, niskie wsparcie ze strony rodziców;
- 5) Brak lub osłabienie więzi emocjonalnej z rodziną, złe relacje pomiędzy rodzicami i dziećmi;
- 6) Zaburzenia w pełnieniu ról ojca i matki, nieobecność ojca w domu (także psychiczna);
- 7) Tolerancja rodziców wobec używania przez dzieci alkoholu lub innych substancji odurzających;
- 8) nadużywanie alkoholu, papierosów, narkotyków przez rodziców;
- 9) Rozwód, separacja, utrata rodziców;
- 10) Brak czytelnych granic i norm;
- 11) Przyzwolenie na uczestnictwo dziecka w sferach, do których nie jest ono przygotowane emocjonalnie.

3. Sfera społeczna:

- 1) Środowisko sąsiedzkie;
- 2) Środowisko rówieńnicze;
- 3) Dostępność substancji odurzających;
- 4) Moda na zażywanie środków odurzających.

4. Czynniki ryzyka – sfera szkolna:

- 1) Obecność środków odurzających w placówce;
- 2) Niski poziom wiedzy uczniów na temat środków odurzających;
- 3) Niskie kompetencje nauczycieli w zakresie rozpoznawania środków odurzających.

2. Czynniki chroniące

To właściwości jednostki i środowiska, które wzmacniają odporność na podatność na narkotyki. Przyjmuje się, że akumulacja czynników chroniących obniża ryzyko powstawania uzależnień.

Oprócz czynników ryzyka w WHO stworzono również listę głównych czynników chroniących, które potencjalnie wpływają na prawidłowy rozwój w obszarze zdrowia psychicznego, szczególnie u dzieci, związanych ze szkołą. Należą do nich:

- 1) poczucie przynależności;
- 2) pozytywny klimat szkoły;
- 3) prospołecznie nastawiona grupa rówieńnicza;
- 4) wymaganie od uczniów odpowiedzialności i udzielania sobie wzajemnej pomocy;
- 5) okazje do przeżycia sukcesu i rozpoznawania własnych osiągnięć;
- 6) zdecydowany brak akceptacji przez szkołę dla przemocy.

Pozytywne relacje oraz poczucie wsparcia stanowią czynnik chroniący przed powtarzającymi się dolegliwościami, jak również że postrzeganie środowiska szkolnego jako nieprzyjaznego jest dodatkowym źródłem stresu.

Identyfikacja najważniejszych czynników chroniących umożliwiła stworzenie portretu zdrowej, bezpiecznej szkoły wspierającej proces budowania odporności u dzieci. Ten pozytywny portret stanowi wzorzec, ale jednocześnie wskazuje kierunek działań wychowawczych, profilaktycznych, które należy podjąć.

Zdrowa i bezpieczna szkoła – to szkoła, która zapewnia uczniom:

- 1) wysokie oczekiwania, standardy, przy równoczesnym udzielaniu wsparcia uczniom i ich rodzicom przez nauczycieli i pozostały personel szkoły;
- 2) możliwość budowania przyjaznych relacji z kolegami;
- 3) dobrą atmosferę, ogólny etos i eksponowane wartości;
- 4) zasady i brak zgody na jakiegokolwiek formy przemocy;
- 5) możliwość zdobywania pozytywnych doświadczeń i osiągania sukcesów w ważnych zadaniach oraz podejmowania odpowiedzialności;
- 6) poczucie ładu i porządku w otoczeniu;
- 7) możliwość uczestniczenia w zajęciach pozalekcyjnych.

Z dokonanego przeglądu czynników ryzyka i czynników chroniących wynika, to o co szkoła powinna zadbać, aby kreować zdrowe i bezpieczne środowisko uczenia się wspierające prawidłowy rozwój fizyczny, intelektualny, emocjonalny i społeczny dzieci i młodzieży. W podejmowanych działaniach profilaktycznych należy uwzględniać wszystkie rodzaje czynników i zaplanować proces zmian pozwalający osiągnąć zakładane rezultaty.

W związku z występowaniem niektórych w naszej placówce opisanych w poprzedniej części czynników ryzyka, opracowane zostały propozycje wzmocnienia lub wprowadzenia adekwatnych i skutecznych środków chroniących. Dla każdego ze wskazanych czynników ryzyka wskazane zostały działania które na celu mają zmniejszenie odpowiednio skutków lub prawdopodobieństwa ich wystąpienia.

W wyniku diagnozy nie stwierdzono aby nasi uczniowie mieli kontakt z substancjami psychotropowymi, środkami zastępczymi, oraz ze substancjami psychoaktywnymi. Nie mają wiedzy również, kto rozprowadza i gdzie można kupić. Nie byli też świadkami aby ktoś inny brał narkotyki.

Również wychowawcy klas przyznają, że nie mieli sygnałów świadczących aby uczniowie naszej szkoły używali substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz substancji psychoaktywnych. Pomimo tego, że w naszej szkole nie ma problemu z zagrożeniami związanymi z używaniem substancji

psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych, należy w dalszym ciągu realizować szeroką profilaktykę w tym zakresie.

3. Wnioski i zalecenia ogólne

Planując działania należy położyć nacisk na kształtowanie wspierającego środowiska szkolnego, rozwijanie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli, przebudowę relacji interpersonalnych w szkole, przeciwdziałanie przemocy i uzależnieniom, kształtowanie postaw akceptujących różnorodność, tworzenie warunków do otwartego dialogu i skutecznej współpracy kadry pedagogicznej z rodzicami i uczniami, działań rozwijających profilaktykę rówieśniczą i zintegrowaną.

Realizacja tych celów wymaga prowadzenia stałych, konsekwentnych, kompleksowych działań w środowisku lokalnym i szkolnym, budowania koalicji, współpracy między różnymi instytucjami.

Działania na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa w szkole i placówce powinny:

- 1) Być oparte na aktualnej i rzetelnej wiedzy z zakresu wychowania i profilaktyki, w tym skutecznych strategiach profilaktycznych;
- 2) Być oparte na rzetelnej diagnozie problemów, potrzeb i zasobów występujących w konkretnej szkole i placówce, a więc odnosić się do danego środowiska szkolnego i jego aktualnej sytuacji;
- 3) Stanowić integralną część programu wychowawczego szkoły i programu profilaktyki;
- 4) Być realizowane przez całą społeczność szkoły i placówki, przy współpracy z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły lub placówki w środowisku lokalnym.

Kształtowanie zdrowego, wspierającego środowiska szkolnego powinno być realizowane przez:

- 1) Przekazywanie wartości i norm społecznych;
- 2) Budowanie przyjaznego klimatu w klasie i w całej szkole, budowanie wspierających relacji między nauczycielami, uczniami i rodzicami;
- 3) Realizowanie edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia w szkole;
- 4) Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, odmiennych kulturowo i wielojęzycznych;
- 5) Kształtowanie umiejętności życiowych u uczniów;
- 6) Zwiększanie kompetencji wychowawczych znaczących osób dorosłych – rodziców i nauczycieli;
- 7) Wspieranie działań w ramach sportu szkolnego przez włączanie i angażowanie uczniów w różne formy aktywności ruchowej i budowanie współpracy pomiędzy szkołą a szkolnymi i uczniowskimi klubami sportowymi.

Jedną z najważniejszych przyczyn sięgania przez młodzież po dopalacze, narkotyki są **zaburzone więzi emocjonalne w rodzinie**, dlatego też wskazać można zestaw uniwersalnych zasad, których przestrzeganie powinno być podstawą **w każdym domu rodzinnym**:

- 1) Mów dziecku, że jest dla Ciebie najważniejszą osobą, że zależy Ci, by było zdrowe i szczęśliwe, poznaj jego przyjaciół, zainteresowania i sposoby spędzania czasu wolnego;
- 2) Rozmawiaj z dzieckiem często, pytaj o jego zdanie, uważnie słuchaj, rozmawiaj także na trudne tematy – o narkotykach, alkoholu, dojrzewaniu;
- 3) Postaw jasne granice – wyraż zdecydowany sprzeciw wobec używania narkotyków i innych środków psychoaktywnych, podaj oczekiwania dotyczące godzin powrotu do domu, kontaktów z kolegami;
- 4) Porozmawiaj na temat nacisku i manipulacji ze strony grupy biorącej „dopalacze”, sprawdzaj na co wydawane jest kieszonkowe;
- 5) Doceniaj wysiłki w osiąganiu celów, chwal dziecko za sukcesy i odpowiedzialność - podnosisz tym jego poczucie własnej wartości;
- 6) Zapewnij, że zawsze może liczyć na twoją pomoc w trudnych sytuacjach.

Niezależnie od funkcji pełnionej w procesie wychowawczym warto też pamiętać o kilku ważnych sprawach:

- 1) **Bądź przykładem**, postępuj tak, by być wiarygodnym. Dzieci są dobrymi obserwatorami i łatwo zauważą, gdy nie robisz tak, jak mówisz;
- 2) **Wymagaj**, ale stawiaj dziecku warunki możliwe do spełnienia;
- 3) **Bądź konsekwentny**, aby dziecko liczyło się z Tobą i wiedziało, że ustalone przez Ciebie normy w ważnych sprawach muszą być respektowane;
- 4) **Poznaj** przyjaciół i znajomych dziecka. Pamiętaj, że w tym wieku koledzy odgrywają dużą rolę i często mają duży wpływ;
- 5) **Szanuj prawo dziecka** do własnych wyborów, opinii, dysponowania swoim wolnym czasem. Doradź, ale nie narzucaj swojej woli;
- 6) **Nie bądź nadmiernie opiekuńczy**, pozwól dziecku zdobywać doświadczenia; ono uczy się życia przede wszystkim robiąc nowe rzeczy, sprawdzając. Czasem popełnia przy tym błędy, bądź zatem czujny i w porę reaguj.

4. Wnioski i zalecenia dotyczące naszej placówki

Analiza czynników ryzyka oraz czynników chroniących pozwoliła nam na stworzenie ogólnych wytycznych dotyczących działalności szkoły w zakresie przeciwdziałania zjawisku narkomanii. Podzielone one zostały podmiotowo, tzn. według poszczególnych grup członków społeczności szkolnej (**uczniowie, rodzice, nauczyciele, środowisko lokalne**).

Pamiętać należy, że w dalszych pracach podział szczegółowych działań powinien odbywać się według typów działalności tj. **wychowawcza, informacyjna, edukacyjna** oraz **profilaktyczna**.

Uczniowie:

- 1) Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach i placówkach w zakresie profilaktyki uzależnień, w szczególności uczniów i wychowanków zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie;
- 2) Upowszechnianie programów edukacyjnych i działań alternatywnych do zachowań ryzykownych, rozwijających umiejętności psychologiczne i społeczne uczniów i wychowanków, promowanie wolontariatu;
- 3) Angażowanie uczniów i wychowanków w procesy podejmowania decyzji w szkole i placówce, aktywizacja samorządów uczniowskich i innych form działalności uczniowskiej;
- 4) Opracowanie i upowszechnianie zbioru oczekiwań, zasad i reguł, dotyczących zachowania w środowisku szkolnym, oraz konsekwencji ich nieprzestrzegania – we współpracy z uczniami i wychowankami;
- 5) Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci i młodzieży, ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozwijanie ich pasji i zainteresowań w ramach zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

Nauczyciele:

- 1) Monitorowanie rozpowszechnienia i używania substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków, w tym środków zastępczych i leków wydawanych bez wskazań lekarza używanych w celach pozamedycznych;
- 2) Realizacja edukacji zdrowotnej w szkołach i placówkach w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom;
- 3) Wdrażanie programów profilaktyki uzależnień z zakresu profilaktyki uniwersalnej;
- 4) Uwzględnianie rozpoznanych potrzeb i problemów uczniów w zakresie zapobiegania uzależnieniom w programie profilaktyczno-wychowawczym .
- 5) Podnoszenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie profilaktyki uzależnień;
- 6) Przygotowanie przez szkoły i placówki procedury postępowania w sytuacjach szczególnych zagrożeń związanych ze środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, z uwzględnieniem zadań osób podejmujących interwencje;
- 7) Upowszechnianie przykładów dobrych praktyk prawidłowo opracowanych i realizowanych programów profilaktyczno-wychowawczych .
- 8) Organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej nauczycielom i wychowawcom;

- 9) Doskonalenie umiejętności nauczycieli i specjalistów oraz innych pracowników szkoły i placówki w zakresie bezpiecznego funkcjonowania w szkole i placówce uczniów i wychowanków;
- 10) Doskonalenie kompetencji nauczycieli, wychowawców i specjalistów w zakresie pracy z uczniami i wychowankami ze specjalnym i potrzebami edukacyjnymi, w tym niedostosowanymi społecznie lub zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
- 11) Prowadzenie i wspieranie programów i działań profilaktyki .

Rodzice:

- 1) Organizowanie i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla rodziców;
- 2) Upowszechnianie programów edukacyjnych i szkoleń rozwijających kompetencje wychowawcze rodziców;
- 3) Włączanie rodziców w procesy podejmowania decyzji w szkole i placówce oraz w ważne wydarzenia i działania na rzecz tworzenia bezpiecznej i przyjaznej szkoły i placówki;
- 4) Opracowanie i upowszechnianie zbioru oczekiwań, zasad i reguł, dotyczących zachowania w środowisku szkolnym, oraz konsekwencji ich nieprzestrzegania – we współpracy z rodzicami;
- 5) Upowszechnianie programów rozwijających kompetencje wychowawcze i profilaktyczne rodziców w zakresie przeciwdziałania narkomanii;
- 6) Opracowanie i upowszechnianie publikacji i materiałów kierowanych do rodziców na temat ryzyka używania narkotyków;
- 7) Współpraca z rodzicami przy realizacji programu profilaktyczno-wychowawczego, w szczególności dla dzieci i młodzieży ze środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych demoralizacją i wykluczeniem społecznym oraz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Środowisko lokalne:

- 1) Tworzenie warunków do uspołeczniania szkoły i placówki i poszerzania współpracy z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły i placówki w środowisku lokalnym;
- 2) Opracowanie zasad współpracy szkoły z policją w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w szkole i placówce oraz na terenie szkoły i placówki;
- 3) Zintensyfikowanie współpracy szkół i placówek z gminą w sprawie realizacji zadań z zakresu profilaktyki narkomanii zawartych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Narkomanii;
- 4) Współpraca szkół i placówek z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły lub placówki na rzecz przeciwdziałania narkomanii w środowisku lokalnym.

5. Zakładane rezultaty realizacji Programu

Zakłada się, że opracowanie oraz realizacja szczegółowych wytycznych odnośnie działalności **wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej** oraz **profilaktycznej** ma zwiększyć skuteczność działań na rzecz bezpieczeństwa w naszej placówce przez osiągnięcie następujących rezultatów:

W ramach działalności stymulującej wzrost czynników chroniących:

- 1) Zwiększenie poczucia akceptacji uczniów i wychowanków w społeczności szkolnej;
- 2) Wzrost umiejętności psychologicznych i społecznych uczniów i wychowanków;
- 3) Zmniejszenie zjawiska wykluczenia społecznego;
- 4) Zwiększenie kompetencji w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli i wychowawców;
- 5) Wzrost kompetencji wychowawczych rodziców;
- 6) Wzrost aktywności rodziców w procesach podejmowania decyzji w szkole i placówce oraz w ważnych wydarzeniach i działaniach na rzecz tworzenia bezpiecznej i przyjaznej szkoły i placówki,
- 7) Uspołecznianie szkoły i placówki przez większą aktywność nauczycieli, wychowawców, rodziców, uczniów i wychowanków na rzecz szkoły i placówki;
- 8) Zwiększenie otwartości szkoły i placówki na współpracę z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły i placówki w środowisku lokalnym.

W celu ustabilizowania trendów lub zmniejszenia zakresu i nasilenia problemów i zachowań problemowych uczniów i wychowanków w zakresie używania substancji psychoaktywnych:

- 1) Prawidłowa ocena sytuacji w zakresie problemów i zachowań problemowych uczniów i wychowanków dotyczących narkomanii;
- 2) Podniesienie wiedzy uczniów i wychowanków na temat negatywnego wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie człowieka;
- 3) Doskonalenie umiejętności uczniów i wychowanków dotyczących podejmowania asertywnych zachowań w sytuacji presji rówieśniczej związanej z używaniem substancji psychoaktywnych;
- 4) Zwiększenie jakości programu profilaktyczno- wychowawczego szkoły w oparciu o przeprowadzoną diagnozę problemów i potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli;
- 5) Zwiększenie liczby uczniów i wychowanków zagrożonych niedostosowaniem społecznym i niedostosowanych społecznie objętych pomocą poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, w zakresie profilaktyki uzależnień;
- 6) Podniesienie jakości i skuteczności działań z zakresu profilaktyki uzależnień w szkołach i placówkach przez realizację rekomendowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Państwową Agencję Roz-

wiązania Problemów Alkoholowych programów profilaktycznych opartych na naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności;

- 7) Zwiększenie ilości działań w zakresie edukacji rówieśniczej, które będą realizować działania na rzecz profilaktyki uzależnień i promowania życia bez uzależnień;
- 8) Zwiększenie liczby działań mających na celu zagospodarowanie czasu wolnego, rozwój zainteresowań, uzdolnień, w tym rozwój aktywności fizycznej dzieci i młodzieży;
- 9) Zwiększenie kompetencji profilaktycznych nauczycieli i wychowawców w zakresie przeciwdziałania narkomanii i innym uzależnieniom, w tym nabycie umiejętności realizacji programów o potwierdzonej skuteczności;
- 10) Zwiększenie umiejętności nauczycieli w zakresie prawidłowego reagowania w sytuacjach szczególnych zagrożeń związanych ze środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi,
- 11) Podniesienie wiedzy rodziców w zakresie profilaktyki narkomanii;
- 12) Zwiększenie aktywności jednostek samorządu terytorialnego w zakresie promowania w środowisku lokalnym, w tym w szkołach i placówkach, efektywnych działań profilaktycznych oraz monitorowanie sytuacji w tym zakresie;
- 13) Poszerzenie współpracy szkoły i placówki z instytucjami i podmiotami, które mogą wspierać działania szkoły lub placówki na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom w środowisku lokalnym.